

DOI: <https://doi.org/10.30837/EK.2023.008>

Прібильнова І.Б.,

*старший викладач кафедри економічної кібернетики
та управління економічною безпекою,
Харківський національний університет радіоелектроніки*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6851-5340>

Пересада О.В.,

*старший викладач кафедри економічної кібернетики
та управління економічною безпекою,
Харківський національний університет радіоелектроніки*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0388-975X>

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Незважаючи на те, що війна в Україні триває, фінансовий світ активно обговорює можливості для відбудови країни. Після подолання важливого етапу конфлікту Україна стоїть перед завданням повернутися до шляху стабільного економічного розвитку. Основні засади повоєнного відновлення є ключовим елементом для побудови успішного майбутнього країни.

Наразі висуваються різні пропозиції яким чином має відбуватись повоєнне економічне відновлення України. Війна ще не закінчена, але саме зараз треба думати яким чином можна ефективно відбудувати країну та закласти основи для економічного зростання у майбутньому. Час буде безцінним після закінчення війни, тому вкрай важливим є розуміння якою країною має постати Україна та які кроки необхідно зробити, щоб так сталось у реальності і в якомога коротші терміни. Таким чином актуальність теми викликана потребами теперішніх

українських реалій у систематизації світового досвіду у повоєнному відновленні та визначенні потенційних пріоритетів у відбудові України.

Об'єктом дослідження є економічне повоєнне відновлення України. Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти економічного післявоєнного відновлення України.

Мета роботи – дослідити теоретичні основи економічного повоєнного відновлення, а саме: сутність, необхідність та заходи, виявити тенденції та вплив війни на Україну та розглянути запропонований варіант відновлення урядом України; запропонувати заходи, які Україна може використати у повоєнному економічному відновленні.

Разом зі Збройними силами за цей час кардинальним чином змінилася й вітчизняна економіка, яка, з одного боку, показала високий рівень адаптивності, пружності, а з іншого – зазнала суттєвої трансформації.

За оцінками уряду, національна економіка за підсумками самого складного в новітній історії країни року впала приблизно на третину, а у промисловості незворотні втрати вже перевищили 30 відсотків. Війна скоротила вітчизняний ринок праці, адже за кордон виїхало більше 8 мільйонів наших співгромадян. Переважно це жінки, діти та люди похилого віку. Ще сотні тисяч українців та українок долучилися до армії, щоб зі зброєю в руках відбивати ворожу навалу. Проте, можна впевнено сказати, що в цілому вітчизняна економіка та бізнес змогли максимально мінімізувати втрати і досить швидко пристосувались до важкого життя в умовах війни.

У відповідь на масштабність руйнувань, указом Президента України було створено Національну Раду з відновлення України від наслідків війни, завданням якої є розроблення плану заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, який, зокрема, передбачатиме відновлення і розбудову транспортної,

медичної, соціальної, комунальної, виробничої інфраструктури та житла, інфраструктури енергетики, зв'язку, військової інфраструктури і військово-промислового комплексу, структурну модернізацію та перезапуск економіки, заходи з подолання безробіття, підтримки сімей з дітьми, вразливих верств населення, осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах внаслідок війни, відновлення та збереження об'єктів культурної спадщини. До роботи Ради залучається Консультативна Рада, до якої входять авторитетні міжнародні експерти. Візія відновлення України: «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій». Радою визначено, що стратегічним імперативом є досягнення національної безпеки та інтеграція в ЄС, доступ до ринків ЄС та «Великої сімки». Досягнення цієї стратегії надасть змогу забезпечити макрофінансову стабільність, сприятливе середовище для бізнесу. Стратегічним вектором розвитку є Green Deal та цифровізація [1].

Економічне відновлення – повернення до того рівня зростання та зайнятості, яке було до війни та в ідеальному варіанті це має бути повернення до найвищого рівня ВВП.

Міжнародна спільнота оперує декількома поняттями відновлення. Світовий банк трактує дане поняття як «відновлення соціально-економічної структури суспільства» та «відтворення сприятливих умов для функціонування суспільства мирного часу, яке включає управління та права як основних компонентів». У свою чергу програма розвитку ООН наголошує, що відновлення як процес повернення від нестабільності та конфлікту до «нормальної» траєкторії розвитку, де країна «знову набула спроможності створювати та реалізовувати економічну політику значною мірою як частину самопідтримуючого процесу економічного управління». Таким чином економічне відновлення вимагає встановлення базової безпеки, відновлення верховенства права, узгодженої макроекономічної структури

та ефективної системи нагляду та звітність. Там, де постраждала країна від збройної агресії іншої країни змогла відновити основи для мобілізації внутрішніх доходів і для відновлення пошкодженої інфраструктури та людського капіталу, можна стверджувати, що вона перебуває на шляху до сталого відновлення.

Повоєнне економічне відновлення є вкрай важливим для економіки України. Уникнення заходів повоєнного економічного відновлення може посприяти ще гіршому становищу країни ніж те, яке було під час війни [2].

Основна причина необхідності – припинення бойових дій, які завдають великих страждань людям і завдають значної шкоди економіці. Таким чином, припинення будь-яких руйнувань призведе до можливості отримувати доходи та покращити соціальні послуги для населення. У короткостроковій та середньостроковій перспективі деякі труднощі можна пом'якшити за допомогою допомоги, але зрештою країна повинна створювати власні ресурси, щоб задовольнити основну частину потреб свого населення. Це вимагає економічного відновлення та зростання [3].

Друга причина необхідності повоєнного економічного відновлення полягає в тому, що воно може допомогти зменшити ризик повторення війни. Звичайно, якщо війна повернеться, це загрожує самому економічному відновленню.

Основними факторами ризику є:

- низькі доходи на душу населення;
- слабке економічне зростання;
- наявність гострої соціально-економічної нерівності;
- відсутність можливостей працевлаштування, особливо для молодих чоловіків;
- наявність значних цінних природних ресурсів.

Успішне відновлення економіки може безпосередньо сприяти усуненню перших двох умов низьких доходів на душу населення та слабкого економічного зростання. Однак економічне зростання саме по собі може не сприяти безпосередньо іншим умовам. Таким чином економічне відновлення значною мірою сприятиме зменшенню ризиків повторення конфлікту.

Третя причина – зростання усвідомлення важливості економічних питань для стійкого миру, про що свідчить збільшення кількості умов економічного та політичного управління під час мирних переговорів і мирних угод.

Зростаюче визнання важливості економічного відновлення призвело до нових підходів, спрямованих на інтеграцію економічного відновлення. Акцентується увага на політичних рішеннях та на донорських ресурсах в країні, які на даний момент спрямовуються на вирішення низки соціально-економічних завдань, що виходять за межі традиційної цілі макроекономічної стабілізації на підтримку зміцнення миру. Багатосторонні та двосторонні агентства розвитку створили спеціалізовані підрозділи для роботи над питаннями повоєнного відновлення, реконструкції та трансформації. До таких підрозділів належать власне Бюро із запобігання кризам та відновлення та ініціатива Світового банку для країн із низьким рівнем доходу в умовах стресу (нині Програма для нестабільних і постраждалих від конфліктів країн). Їхні цілі включають підтримку постконфліктних країн у відбудові цивільної інфраструктури, сприяння економічним можливостям і забезпечення соціально-економічної, а також політичної інтеграції маргіналізованих груп, а також реформування правових і регуляторних основ для торгівлі та інвестицій. Крім того зосереджено увагу на відновленні та реформуванні інститутів економіки, управління яких є основними заходами процвітаючих ринків. Це призвело до збільшення кількості повоєнних проектів, які наголошують на швидкому відновленні людського та соціального

потенціалу, а також до ініціатив з розбудови держави, спрямованих на покращення управління та професійну спроможність у сфері фіскального менеджменту, а також фундаментальну реформу цивільної адміністрації та регуляторної спроможності [4].

Першим заходом повоєнного економічного відновлення є перезапуск і підтримка економіки. Підвищення рівня виробництва на душу населення створює основу для економічного відновлення. Це свідчить про те, що люди залучені до праці і що країна повертається до звичного життя.

Для цього ключовим є впровадження реформ для покращення інвестиційного клімату. Не існує прикладу довгострокового повоєнного економічного відновлення без сталого збільшення виробництва на душу населення. Високий рівень доходу збільшує альтернативну вартість війни та сприяє зміцненню миру. Зростання є другим найкращим показником того, що структурні зміни, які передбачають потужне економічне відновлення, насправді працюють. Країни із успішним повоєнним відновленням – це ті, які приділяли увагу соціальному залученню та справедливості. Тому це можливо і бажано забезпечити в повоєнний економічний період, щоб зростання приносило користь усім групам населення незалежно від рівня доходу. Крім цілеспрямованих програм забезпечення засобів до існування та зайнятості, це вимагає уникнення підвищення курсу валюти в економіках, які є дуже залежними від експорту сільськогосподарської продукції. Навіть стрімке економічне зростання може бути недостатнім для виправлення нерівності у доходах серед населення, що може породити конфлікт у майбутньому. За таких умов треба залучати соціальні програми.

По-друге, досвід успішних прикладів повоєнного економічного відновлення свідчить про важливість часу та послідовності, а також у поступовому підході до

реформ. Тобто існують пріоритети першого порядку, наприклад зменшення ризику війни, сприяння відновленню інвестиційної діяльності та встановлення відповідної інституційної бази. Серед другорядних заходів можуть бути такі: зниження інфляції до однозначного рівня, досягнення конкурентоспроможності чи підвищення податків відразу після закінчення війни.

Впровадження складних реформ, особливо у сферах фінансової лібералізації та приватизації, де й ще відсутня належна регуляція можуть мати протилежний ефект на повоєнне економічне відновлення.

Перші роки після закінчення війни є вирішальними. Існує чітка тенденція, що перші декілька років закладають основу для покращення середньострокових та довгострокових показників у майбутньому. Тут відіграє роль не швидкі дії, а саме стратегії, які є доцільними для країни після війни та які створять умови для економічного відновлення. Наприклад, більше залучення міжнародної фінансової допомоги або списання боргів можуть стати драйверами повоєнного економічного відновлення на початковому етапі.

По-третє, важливу роль відіграє політична воля та чутливість до конфлікту. Політика повинна базуватися на обставинах країни з особливим наголосом про рушійні сили та динаміку війни. Єдиного рішення як має відновлюватись економіка країн після війни немає. Тобто те, що працює в одній країні, не обов'язково спрацює в іншій або застосування кількох комбінацій політик можуть привести до відновлення. Також використання міжнародної фінансової допомоги також має відповідати внутрішнім реаліям і потребам країни. Наприклад, деякі країни час від часу «заощаджують» частину допомоги, щоб скоротити свій борг або створити резерви і запобігти подорожчання її валюти, а не закуповують імпорт чи фінансують фіскальний дефіцит. У деяких випадках ці рішення можуть бути доречними, оскільки сприяють збільшенню експорту та захищають

економіку. Таким чином полегшення боргів може підвищити гнучкість країни у її використанні надходжень від міжнародної фінансової допомоги.

Отже, існує декілька причин необхідності економічного відновлення серед яких: припинення військових дій, зниження ризику повторення війни у майбутньому, усвідомлення важливості економічних питань для стійкого миру. В той же час до заходів повоєнного відновлення належать такі як: перезапуск та підтримка економіки, впровадження реформ та стратегій, політична воля та чутливість до конфлікту.

Війна в Україні та наслідки, які принесла російська навала на територію української держави є колосальними, які будуть ще відгукуватись не одне покоління. Тож для України вже зараз варто аналізувати досвід країн у відбудові, адже це допоможе не тільки уникнути помилок, а й імплементувати найкращі заходи до українських реалій та не втратити дорогоцінний час, ресурси, можливості та міжнародну підтримку у відновленні вітчизняної економіки. Тому вже зараз варто закладати основи для відновлення української економіки, щоб відразу після перемоги почати імплементувати різні заходи для відбудови, бо часу не буде та загалом треба дуже багато зробити.

Тому нагальним постає питання: який треба створити план для України, який зможе не тільки відновити вітчизняну економіку після війни, а й закладе основи для майбутнього економічного зростання. Таким чином законодавчу та нормативну основи для структурних економічних та інституційних змін треба закладати до завершення війни. Щоб відновлення економіки почалось відразу після одержання Перемоги і було системним, доопрацьованим та конкретним із визначанням джерел для фінансування, напрямків та проектів. Перш за все мета післявоєнної відбудови України полягає в тому, що країна має стати іншою в

економічному плані, модернізованою та вирішити застарілі проблеми, які були до війни.

План вітчизняної повоєнної відбудови від уряду України охоплює відновлення та модернізацію багатьох сфер людського життя з акцентом на інтеграцію до Європейського Союзу та стимулюванням приватних інвестицій. І такі джерела фінансування як конфісковані гроші росії, міжнародні гранти, пільгові кредити, інвестиції, різноманітні внески та бюджет України зможуть допомогти у реалізації програм та проектів у відновленні країни [2].

Отже, відновлення України під час та після війни – багатоетапний та різноплановий процес, що на різних територіях може тривати в різних фазах. Зараз особливо важливо забезпечити та підтримувати макрофінансову стабільність держави в цілому, проте паралельно на звільнених від окупації територіях вже можна провадити політику відновлення інфраструктури та нормального функціонування державного апарату.

Перелік джерел посилання

1. Економіка України в умовах війни. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Poharska_pr_01-02.06.2023.pdf?v=4.
2. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>.
3. Цілі Сталого Розвитку: Україна, національна доповідь. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.
4. Конференція з питань відновлення України (URC23). URL: <https://ua.unc-international.com/>.